



TÜRKİYE V. DİNÎ YAYINLAR KONGRESİ

Kadın Konulu Dini Yayınlar

02-04 Aralık 2011 - ANKARA

DİL, KADIN DİLİ, KADIN EDEBİYATINDA POPÜLER DİL VE GERÇEKLİK

Doç. Dr. Nesrin TAĞIZADE KARACA

Başkent Üniversitesi-Fen Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı

"... Kadın dili; ikincil kılınan, nesneleştirilen ve daha kötüsü 'yok' sayılan analarımızın diliydi. Kökleriyle toprağa sınıksı yapışmış, yaşlı gövdesi sabırla kabuklanmış, dalları esen rüzgârda bile mırıldanıp takırdamayan, çiçek açsa da hemen döken bir ağaç gibi ve hep ayakta. Eski dil, kocamış suskunluk. Düğünlerde zılgıt çekip oynayan, cenazelerde ağıt yakan, kına ve kanla örtünen bir dil. İsyankâr, masalsi ama gerçek ve bilgece... Konuştum; susmak anamın diliydi..."

Sennur Sezer

"İşittiğimi bellemek, bellediğimi öğrenmek için öyle bir hevesim var ki, onu yenemiyorum!"

Fatma Aliye

"Yazdıkça yaşama katılacağız , "İçim ayıp / dışım geçim / sol yanım sevgi"

Gülten Akın

Kadın; konunun özünden ele alırsak, erkeğin hikayesini "tekil bir hikaye" olmaktan çıkaran ve yaratılan ilk kadından beri bütün varlığıyla erkeğe esenlik sağlayan, kadim bir yalnızın hikayesine değen hikayesiyle "ana hikaye"yi tümleyen olandır... Geleneği, değerleri yeni nesillere taşıyan, dili üreten, aktaran, dillendirmeyi öğreten odur. İnsanlığın ezelden özlemini çektiği ilk ve tek yer olan cennetin ve çocuklarına anlattığı hikayelerin tek konusu da odur. İnancı, kabulleri ne olursa olsun hemen her anlatıcı gizli ya da açık, az ya da çok ama mutlaka, cennet özlemini anlatır. Dolayısıyla kadın "ana hikaye"deki etkin rolü ve cennet özleminin etkin taşıyıcısı kimliğiyle "anlatma" eyleminin gerçek failidir.

Her şeyi ilk anlatan ve giderek anlatmanın ne olduğunu öğreten anneler değil midir?..

Biyolojik olarak erkek ya da kadın olmak ile sosyal olarak erkek ya da kadın olmak arasındaki uçurum, kadınlık bilgisi ve bilinci demek olan feminizmin ortaya çıkışının temel sebebi olarak, erkek egemenliğine karşı kadın haklarını anlamayı amaçlayan sosyolojik, politik ve ahlaki yönleri olan bir harekettir. Değinmelerle belirlersek; yaşamın tüm yönlerine seslenen dönüştürücü bir politika olarak, kadının kendisine dayatılan rolleri reddetme, düzenleme ve en önemlisi 'kendiliğini' kazanma yolunda tanımlaması yapılırken, "eve gelen bilinç" niteliğindeki bu yapılanma, kadının kendilik kategorilerini yeniden kazanması ve özgür olmasını amaçlar. Bu anlamda yapılanma süreçleri toplumsal örf, âdet ve kurumlar tarafından kadına yüklenen biyolojik, ekonomik ve psikolojik yazgının yüklediği rolleri işleyerek tersinden bir yazgı kırılması fonksiyonunu yerine getirir. Kısacası, bu bilinçlenme sürecini rol kalıplarının kıskacından çıkarma olarak eğitim, kendi oluş ve kadınlığını tanıma alanlarına çekme olarak formüle edebiliriz.

Buradan "dil" ve "gerçeklik" konusuna geçtiğimizde, denilebilir ki; genel anlamıyla dil, düşüncelerin aktarılmasında en önemli araçtır. Toplumsal bir olgudur ve temel özelliği toplumsal uzlaşmaya, sözleşmeye bağlı olarak, ortak anlam taşımasıdır. Toplumsal bir bütünlüğü oluşturan tüm uygulamalar dilde yer alır. Sözcüklerin ve vurgularının oluştuğu yer söylem, söylemlerin eklemledikleri yer ise hegemonik mücadele alanıdır ve mücadele söylem içinde verilmektedir. Özne, dil ve söylem içinde oluşan, değişen, gelişen ve sürekli olarak yapılaşan bir kategori olup, dilin kullandığı her an, öznenin de bitimsiz oluşum sürecidir. Buna göre ideoloji, dil içinde üretilen öznenin kendisini tasarladığı dolayısıyla toplumsal bütünlük içinde devindiği bir alan olarak öne çıkar. Bütün bu tasarımların değişmezliğinin ideolojinin işlevi olduğu noktasında bir yöntem olarak algılanan dil, başlangıçta, yazılmak ya da basılmak amacıyla değil iletişimin doğal süreci içinde doğmuştur. Dilin anlamlı parçacıkları olan sözcükler de, kişilerin bağlı olduğu grupların değer yargılarını, bireysel tutumlarını, hayat görüşlerini, dünyayı anlamlandırma biçimlerini yansıtır.

İnsanlar arasındaki en temel iletişim aracı ve bir bildirişim sistemi olan dil, bütün işlevleri bir arada düşünüldüğünde, yazılı- sözlü sembollerin yanında, sözsüz göstergeleri hatta "iç konuşma" gibi diğer alanları da kapsamakta, sözlü ve sözsüz bütün sembolleri içine almaktadır. Ancak dil, sembollere dayalı bir iletişim aracı olmanın ötesinde, sözcüklerin ardındaki ifade biçimleri ile iletiminin gerçekleştiği sadece söze dayalı kodlardan oluşmaz. Çeşitli görsel mesajlar, vurgular, jestler ve mimikler söz dışındaki iletiler olarak mesajın içinde yer alır. Bu yüzden, çoğunlukla ayrı olarak ele alınan sözlü ve sözsüz semboller, kişiler arası iletişim sürecini birlikte bütünlemede, bazen bir cümle içindeki sözsüz unsurların anlam değeri, sözcüklerden daha fazla ağırlık taşıyabilmektedir.

Söz, her entelektüel ifade biçiminde ve sanatta yeni bir kimlik kazanır. Sinemada, tiyatrodada, edebiyatta hedef alıcısına göre her seferinde yeni bir söylem geliştirir ve kapsamı

bilinmeyen dev bir kitleye sunulmadan önce kendini denetler. Dilin gerçekleri yansıtması konusunda da iki tür ikili karşıtıktan söz etmek mümkündür: Dil/dış dünyadaki gerçeklik ve öykü dili/gündelik dil...

Sözcüklerin anlatım değerleri yanında toplumsal bağlamı değerleri de vardır. Freud'un dediği gibi *"insanı yakalamanın en iyi yolu, söyledikleriyle değil, ağzından kaçırduklarıyla ilgilenmektir"*. Bu bağlamda gerçeklik, doğası itibariyle somut bir çerçeveye içinde var olur ve onun temsili de bu somut çerçeveyi bulma, yansıtma arayışı içerisinde. Yani bir anlamda, neyin söylendiği kadar, neyin söylenmediğinin de önemi büyüktür. Bir Çin deyişi; *"Konuştuklarım, düşündüklerimin yarısını ifade ediyor; düşündüklerim de hissettiklerimin yarısını"* derken belki de buna işaret etmektedir.

1960'lardan bu yana dilin cinslere göre bazı ayrımlar taşıdığı konusunda görüşler ileri sürülmeye başlamış, böylece, dilin toplumsal değerlerin belirtisi olmanın yanında, cinsiyete ve bireylere göre değişiklik gösterebilen anlamlandırma farklılıkları da araştırmalara konu olmuştur. "Kadın ve erkeklerin dil kullanımında fark var mıdır?" sorusuyla ilgili olarak dille ilgili birtakım araştırmaların bu konuya da el atmış olduğu görülür. Mesela; bazılarındaki erkeklerin karşısındaki kişinin sözlerini kadınlardan daha az dinlediklerine ve daha çok söz kestiklerine dikkat çekilmiş, yine kadınların daha sosyal ve daha az saldırgan bir dil kullandıkları, dünyanın pek çok bölgesinde "biz" zamirini erkeklerden daha fazla kullandıkları belirlenmiştir. Stockholm Üniversitesi, Konuşma Danışmanlığı Bölümünde konuşma uzmanı Bitte Hoffman Bang, kadınların, katıldıkları toplantılarda kısa ve yalın konuştuklarını, "ben" zamirini daha az kullandıklarını gözlemlediğini belirtmiştir. Beden dilinde de bazı küçük farklara dikkat çekilirken, örneğin, kadınların, karşısındaki kişiyi dinlerken baş işareti yapmaları, onaylama anlamından çok "dinliyorum devam et" anlamına gelmektedir. Kadını ve erkeği tanımlama anlamında genel olarak pek çok dilde erkeklere yönelik olumsuz nitelendirme sözcüklerin daha az olduğu ve aşağılama düzeylerinin de kadınlara yönelik sözcüklere oranla düşük olduğu belirlenen sonuçlar arasındadır. Nitekim toplumsal cinsiyet ve dil ilişkisine odaklanan dil kullanımlarına yönelik olarak feminist müdahalede üç temel yaklaşım dikkat çekmektedir. Tahakküm yaklaşımı, kadın ve erkek dil kullanımlarındaki farklılıkları konuşma sürecindeki erkek egemenliğine bağlanmakta, kadın ve erkeği iki farklı kültür olarak yansıtan yaklaşım, kadın ve erkek iletişimlerinin kültürler arası iletişim olduğuna vurgu yapmaktadır. Bu iki yaklaşımın açıklamalarının yetersiz kalması, toplumsal cinsiyetin bağlam ve içeriğe göre değişen bir performans olduğu ve konuşma sürecinde izlerin dil üzerinden sürülebileceği düşüncesine dikkat çeken bir yaklaşım olarak ortaya çıkmıştır.

Kadın sohbetlerinin yapısına ve toplumsal cinsiyetin konuşma sürecinde nasıl sergilendiğine dair araştırma temelinde kısıtlı bir kesimden orta sınıfa mensup kadınların konuşma sürecinde çeşitli konuşma öğelerini ortak bir zemin kurmak için kullandıkları,

her grubun kendine has bir armonisi olduğu söylenebilir. Ancak, ortak zemine rağmen, kadınların birbirleri üzerinde iktidar kurmaya yönelik birtakım stratejiler kullandıklarını da söylemek mümkündür. Kadınların sohbetlerinde öne çıkan konular, 'evsel/ev içi mevzular', 'dedikodu/skandal' ve 'kadınlık evreleri üzerinden kendini ifşa etme' şeklinde üç temel başlık altında ele alınırken konuştukları konular üzerinden kadınların toplumsal cinsiyeti nasıl sergiledikleri de gözlemlenmiştir. Kadınların ev içi mevzulardaki konuşmalarında, orta sınıfa atfedilen kadınlık rollerini sergiledikleri, dedikodu/skandal konuşmalarında ise hem cinslerine karşı cinsiyetçi tavırlar takınabildikleri ve kadınlık evreleri üzerinden kendilerini ifşa ederken kendi bedenlerine dair terimleri kullanımları noktası da ilgi çekici sonuçlar olarak karşımıza çıkar.

Yine konuyla ilgili olarak kadın, dil ve dilin kullanımı üzerine son dönemde yapılan bir araştırmanın genel çerçevesi ve bulguları ile ilgili bilgileri paylaşmak yerinde olacaktır: "... Kadının en çok saygınlık sahibi olduğu dönemlerde bile, tarih boyunca kadının birincil işlevi olarak doğurganlığın ya da analığın görüldüğü ortaya çıkmıştır. Dolayısıyla ev hanımlığı ön plandadır. Böyle olunca kadın, ev dışındaki mesleki ve sosyal yaşamdan uzak kalmaktadır. Bu doğrultuda toplumsal yaşamda cinsiyet açısından daha çok homojen (tek cinsiyetli) gruplar oluşmakta, cinsiyetler arasında değişik alanlarda yabancılaşma, farklılaşma ve hakkını arayamama, kendini savunamama ve temsil edememe söz konusu olabilmektedir. Bu olumsuzluklar genellikle dile ve dil kullanımına dolaylı ya da dolaysız yansımaktadır. Kadın ile erkek dilini görecelik kuramı açısından değerlendirdiğimizde, Linke'nin Avrupa'daki araştırmaları ile ilgili olarak; belirttiği gibi söz konusu bulguların genelleştirilemeyeceği, araştırmaların genellikle orta tabakadan insanlar arasında yapıldığı oysa alt ve üst tabakadan kadın ve erkeklerin çok farklı iletişim biçimlerine sahip olduklarını bilmek gerekir.

Kadın dili ile erkek dilinin hem içeriksel, hem biçimsel açıdan birbirinden çok farklı olduğu saptanmıştır. Toplumdaki önyargının tersine kadınların erkeklerden daha çok konuşmadığı ortaya çıkmıştır. Başka bir saptama, erkeklerin kadınlardan daha sesli konuşmasıdır. Bunun nedeni hem biyolojik yapı, hem de toplumda klişeleşmiş bazı önyargılardır.

Erkek diline yöresel lehçeler egemendir. Bununla bağlantılı olarak erkekler özellikle yüklemelerin iç ya da son seslerini düşürmektedir. Kadın dilinde lehçesel özellikler görülmemiştir. Sözcük türü olarak erkeklerin ad ve belirteçleri; Kadınların ise bağlaç, ünlem ve eylemsileri ağırlıklı olarak kullandıkları görülmüştür. Kullanılan, sözcükleri içerikleri bakımından değerlendirdiğimizde erkek dilinde tabu sözcükler diyebileceğimiz sövücü sözlerine ve argo sözcüklere ağırlık verildiği belirlenmiştir.

Erkek dili yazı dilinden çok uzaktır. Kadın dili ise bunun tersine yazı diline ve dolayısıyla ölçünlü (standart) dile daha yakındır. Kadın ve erkek dilinde evlilik bağlamında kullanılan sözcükler sayı ve nitelik bakımından da büyük farklılıklar göstermektedir. Erkeklerin bu bağlamda kullandıkları 32 sözcüğün çoğunluğu argo niteliklidir.

Erkekler, evlilik konusundan değişik konulara saparak iletişim ilkelerine aykırı davranırken; kadınlar tartışmayı bilimsel bir düzleme oturtabilmişlerdir. Kadınların kullandıkları dil her ortamda kullanılabilecek nitelikteyken, erkek dili her ortamda kullanılmaya uygun değildir.

Erkek dili ile kadın dili arasındaki farklılık hitap biçimlerinde de karşımıza çıkıyor. Kadın dilinde okşayıcı güzel hitap biçimleri tercih edilirken, erkek dilinde hitap biçimlerinin de argo nitelikli olduğu saptanmıştır. Söz diziminde erkek dilinde devrik tümceler, kadın dilinde düzgün tümceler ağırlıklı olarak yer almıştır. Heterojen grupta erkekler kadınların sözünü daha çok kesme eğilimi göstererek konuşma olanaklarını kısıtlamışlardır. Bu durum rastlantıdan çok toplumda egemen olan ve basın, bilim ve sanat yoluyla da dolaylı ya da dolaysız desteklenen ataerkil kültürün bir yansıması olarak değerlendirilmelidir.

Araştırma; gerek kullanılan dilin niteliği, gerek işbirliğine yatkın tartışma biçimi, gerekse tartışılan konunun çok düzeyli bir biçimde ele alınması açısından kadınların dilsel eylemlerinin erkeklerin dilsel eylemlerinden çok daha olumlu olduğunu ve dil kullanımında örnek alınabileceğini göstermiştir...¹

Bütün bu belirlemelerle birlikte kadının duyguları, sosyal konumu ve yeri, genel anlamda kadın psikolojisi onun dilinden ve sanatından bağımsız olmayacaktır. İşte bu noktada edebiyatta özel bir kadın dili aranabilir. "Şair kadın/yazar kadın" ya da "kadın şair/kadın yazar" demek, onu "öteki"leştirmekten çok özel diline bir atıf olmalıdır. Bakıldığında; tarih içinde birçok dilde sözcükler dahi "dişi" ve "erkek" olarak sınıflandırılmış olup, güç unsuru olarak görülen nesnelere genelde erkek iken, güzellikle ilgili nesnelere kadın/dişi olarak belirlenmiştir. Kısacası dil, tarih içinde erkek egemen toplumlar tarafından oluşturulmuştur ve sonradan kadının da, malzemesi "dil" olan bir sanatta/edebiyatta kendi dilini kendince işlemeye çalışması kaçınılmazdır.

Anlamlar, metin ve öznel arasındaki etkileşimler içinde üretilmektedir. Buradan 'kadın dili' gibi bir tanıma geçsek; kadının "özne" olmadığı veya çok sonraları gündeme gelen edebiyatta, tarihsel süreç içinde "*kadın ağzı*" nitelemesi iki manayı içinde barındırır. Birincisi, kadın edebiyatçının eserlerinde cinsiyetini hissettirmesini, ikincisi ise kadın olmayan yazar ve şairlerin eserlerinde ya gerçek kimliklerini gizleyerek ya da fiktif kadın figürler yaratarak dolaylı söyleyişleri tercih etmesini... Söz konusu Türk edebiyatı olduğunda, kadının toplum içindeki yerine bağlı olarak "*kadın ağzı*" da özel bir mana kazanır:

*Anne beni niye verdin çocuğa
Oynar oynar taş doldurur kucağa*

Yahut,

*Yüksək yüksek tepelere ev kurmasınlar
Aşırı memlekete kız vermesinler*

1 <http://www.belgeler.com/blg/t9b/kadinlararasi-konusma-surecinde-toplumsal-cinsiyetin-dil-uzerinden-sergilenmesi-the-performance-of-gender-in-the-conversations-of-women>

Gibi halk müziği örneklerinden “kadın ağzı”ndan, erkeklerin seslendiremeyeceği kadar cinsiyeti belli türküler anlaşılır. Bu cins türkülerin çokluğu, “acaba türkülerin bir kısmının sözleri, hatta müzikleri kadınlara mı ait?” sorusunu akla getirir: cevap, belki “evet” olmalı. Hatta, bugün “anonim” diye adlandırdığımız ve söyleyenin cinsiyeti çok da belli olmayan türkülerin içinde dahi, kadınlar tarafından söylenmiş epeyce koşmanın bulunduğu düşünülebilir.²

Edebiyat ve özellikle şiir dilinin olabilmesi için kadının toplumsal yapı içinde biyolojik olduğu kadar sosyal bir varlık olarak da var olabilmesi gerekiyor. Gerçek bir kadın olarak var olabilmek demek, “bilgili, yetenekli, kendilerine bir erkek koruyucu edinmeye gerek duymayan, hayatını başkalarının eline teslim etmeyen üretici kadınlar...” olmak gibi anlamların pek çoğunu içermektedir. Nitekim Gülten Akın’ın şiirlerinde töre, yasak, ayıp, yasa tarafından erkek egemen sistemin sıkıştırdığı kadının dili vardır. Birçok yabancı dile çevrilen şiirlerinden bir kısım başlıkları sıralayarak onun dilini daha iyi anlayabiliriz: *Kapıcı Kadınlar Şiiri, Korkak Kadınlar Şiiri, Sorunlu Kadınlar Şiiri, Deli Kızın Türküsü, Eskiyen Adamın Karısı, Düşleri Çıkmayan Kadınlar, Oğlunu Soran Kadının Şiiri, Evdeki Kadının Şiiri, Kadın Olanın Türküsü...*

Gülten Akın, kadın dili ile *Kestim Kara Saçlarımı*’nda:

*Uzakta dön yakındı dön çevreydi dön
Yasaktı yasaydı töreydi dön
İçinde dışında yanında değilim
İçim ayıp dışım geçim sol yanım sevgi*

Derken³, Nezihe Meriç: “Duyarlılığın farklı olması, kadın duyarlılığı diyebilmek için farklı bir akıl ve farklı bir zaman gerekiyor” diyerek, kadın duyarlılığını farklılaştıracak bir bilince ulaşmak gereğine işaret ederken, bunun kadının sınırlarının farkına varması ile mümkün olabileceğine vurgu yapar. Yaratıcılığın sınırlar gerektirdiği, sınırlanma ile derinleşme ve genişlemenin yan yana yürüdüğü düşünüldüğünde, kadınların sınırlarının olması yaratıcılık anlamında erkeklere göre bir artı değer olarak algılanabilir.

Türk kültüründe özellikle edebiyat bağlamındaki kadın olgusuna değinirsek, bildiğimiz gibi, Osmanlı’nın son döneminde çok güçlü bir kadın hareketi vardır ve aslında Osmanlı modernleşmesi büyük ölçüde kadın üzerinden gelişmiştir. Kadını kamusal alana kazandırmak, Osmanlı modernleşmesinin en önemli adımı olarak kabul edilmiş ve Cumhuriyet modernleşmesi de bu anlayış üzerinden gelişmiştir.

2 Kayahan Özgül, “Türk Edebiyatında Kadın Ağzı”, Edebiyat Güncesi, S. 14, s.3-7.

3 <http://bianet.org/bianet/sanat/128457-kadin-dili-uzerine>

Osmanlı'da Tanzimat'tan itibaren kadına yapılan yatırım, zamanla bir kadın hareketinin ortaya çıkmasına zemin hazırlamış bir bakıma kadınlar, kadın hareketiyle geliştirdikleri modernleşmenin en önemli aktörü olmuştur. Osmanlı kadın hareketi bir "yerlilik" niteliğiyle tam anlamıyla kadınların yerel sorunlarına odaklanan bir dinamizm olarak özel bir öneme sahiptir. Buna karşılık 1980 sonrası gelişen kadın hareketi, Türk kadınının yaşadığı reel sorunlardan çok küresel düzeyde gelişmiş olan feminist söylemler üzerine temellendirilmiş, üniversitelerde kadın araştırmaları bölümleri kuruluncaya kadar bu toplumda yaşayan kadınlarla ve onların reel sorunlarıyla buluşmamıştır. Onların kafasındaki kadın soyut bir kadın olarak yer almış; başörtüsünden, eğitimsizlikten, yoksulluktan ve yetersizlikten dolayı ezilen, horlanan, dışlanan, aşağılanan kadını uzun zaman es geçmişler ancak Osmanlı kadın hareketi, doğrudan doğruya o dönemdeki kadının yaşadığı sorunlara odaklanmıştır.

Her medeniyet kendi dilini inşa eder. Kendini inşa ettiği değerlerin sağlamlığı onun bulunduğu yeri gösterir. Sağlam değer yargıları olmayan, geçmişin irfani değer yargılarını bozarak taklit eden medeniyetler kendini tükettiği gibi insanı da tüketir. Bu bağlamda bir toplumun kadına bakışını, kadının o toplumdaki gelişimini ve konumunu anlamak için bazı göstergeler vardır. Bunlardan biri belki de en önemlisi edebiyattır. Kadınların yaşamları ile ilgili birinci el kaynakların çok yakın zamanlara dek bulunmadığı düşünüldüğünde, edebiyat yapıtlarının kadın tarihini yansıtmada ne denli vazgeçilmez olduğu açıklık kazanmaktadır. Hayatın gerçekliğine paralel yapıdaki roman ve hikayedeki gerçeklik, kurmacanın kendi içinde tutarlı ve gerçekçi olmasında esastır ve kurmaca eser, hayatın gerçeklerini kendi iç gerçekliği haline getirerek sunar.

Cumhuriyet öncesinden sonrasına genel olarak Türk kadın edebiyatçıların⁴ "duruş"larına gelince; Halide Edip'ten bugüne kadın öykücüler bir iki istisna dışında toplumsal ve bireysel anlamda korumacı bir tutumla sıradan insanları, kırılğan ruh yapıları, ayrıntılarda zenginleşen günlük yaşantıları, aşk, dostluk ve fedakârlıkla yüklü ilişkileri, geçmişe özlemleri, geleceğe umutlu bakışları, kayıpları ve kazançlarıyla ama her hâlükârda geniş bir yüreğin, engin bir gönlün, sınırsız bir aşkın ve tarifsiz bir vefanın sahipleri olarak hikayelerine taşınmışlardır. Tabii bu öyküleme ve kurgulamada kadınların incelik, dikkat, sezgi, zerafet, merhamet gibi ontolojik kazanımlarının yani kendiliğinden verili değerler payını da göz ardı etmemek gerekir. Nitekim, kadının masallardan başlayan "tahkiye etme" kabiliyetini öne çıkarmak, bir üstünlük olarak değilse bile bir artı fark olarak da dikkatlere sunulmalıdır.

Popüler edebiyat niteliğiyle Kerime Nadir ve Muazzez Tahsin Berkant 1930'lu ve 1950'li yıllarda dönemin roman yazarları arasında özellikle aşk romancıları olarak öne çıkarlar. Bir çeşit romanslar da diyebileceğimiz aşk romanlarında olay örgüsü, kadınların

4 Nesrin Tağızade Karaca, Edebiyatımızın Kadın Kalemleri, Vadi Yayınları, Ankara 2006.

gündelik toplumsal problemleri, kadın dayanışmasının önemi, bir macera etrafında şekillenmekle birlikte kurmacalarının odağında erkek kahraman ile kadın kahraman arasındaki aşk ilişkisi vardır. ‘Yüksek’ edebiyatın kurtuluşçu cepheye, inkılaplara ve modernist ideolojiye ilgisiz kaldığı bu yıllarda birbiri ardına gelen ve Anadolu’nun her köşesine yayılarak okuma ve kitap kültürüne ivme katan bu romanlarda bir anlamda, Ömer Türkeş’in de altını çizdiği “Cumhuriyet kuşağının âdâb-ı muâşeretinin manifestosu” olduğudur. Bu iki ismin temsiline popüler aşk romanları bağlamında bugünün penceresinden bakarsak, reklam ya da film yıldızlarında vücut bulan romans kahramanları, mevcut ideolojilerle örtüşen geçerli kadınlık kodlarının oluşturulmasında temel işleve sahip oldukları noktadır.

1950’lerden 1970’lere artan bir ivme ile, bir bakıma kadın yazarların yargılarını daha açık söyleme döneminin başladığı söylenebilir. Kuşak çatışmaları ve dünya görüşü eksenindeki değişim ve dönüşüm kadının gözünden anlatılır. Kadın yazarlar dünyayı yargılamak, kendilerini de yargılamakta, başka bir bakış açısı ve dayanışma duygusu istemektedir. Kadın yazar sayısında büyük artışın olduğu 70’lerde özgürleşme sürecindeki bilinçlenme/bilinçlendirme mücadelesindeki kadını siyasal, toplumsal, entelektüel, tinsel, duygusal, etik açılardan bütün olarak kavrayan, kadınlık bilincini ve dişil özneliği yansıtan, cinsel farklılığı kadının bakış açısıyla sunan ve cinsiyetler arasındaki simetrik iktidar ilişkisine dair eleştirel farkındalık sergileyen romanlar yazıldı. Özellikle Sevgi Soysal, Füzuran, Adalet Ağaoğlu, Leyla Erbil, Erendiz Atasü, İnci Aral, Pınar Kür... toplumsal cinsiyeti eleştirdikleri kadar kadın cinselliğini de tema edindiler.

Edebiyat bağlamında, “kadın” sözcüğüne vurguyla herhangi bir tasnifin yapılmasını doğal bulmayanların büyük yekun tutmasına karşılık, ilk zamanlardaki “çok azlık”tan, şimdi “çokluğa” geçiş sürecinde 1980’den itibaren kadın öykücülerin sayısında, erkek öykücülerini geride bırakan bir artışın gerçekleştiğini görürüz. Bütün bunların sebebi olarak toplumsal değişim süreciyle ve modernleşmeyle paralel ekonomik gelir düzeyinin yükselmesi, eğitim imkanlarının, üniversite mezunlarının sayısının artması, kadının gerek iş gerekse sivil hizmetler aracılığıyla sosyal hayata daha hızla katılması, kamusal alanda yer alması, kendini ifadeye ihtiyaç duyması, erkek egemenliğine, siyasal baskılara karşı tepki göstermesi gibi nedenler gösterilebilir.

1970’ler ve özellikle 1980 sonrası edebiyatta kadın olarak yazma ve kadınlığını yazma eğilimi daha güçlü bir ivme kazanmıştır. Kadınların ortaya koyduğu edebiyat ataerkil düzenin yazılmamış kurallarıyla kuşatılan kadının bireyleşim sürecini, var oluşunu tamamlayabilme, kendini yeniden kurma ayrıcalıklarını kullanma, kendilik sınırlarını belirleyebilme adına imkan ve imkansızlıklarını bilme/algılama gayreti içerisinde gerçekleştirir. Ortaya konulan ürünler genel çizgileriyle evdeki baskı ve sosyal yaşamın ataerkil düzeni, kadının kendilik değerlerinin oluşum aşamasında kendini ve yaşamı sorgulaması ve bir fark ediş dönemine dönüşmesi ile sonuçlanır. Hem kadınlığını koruyabilen, hem toplum-

sal meseleler hakkında söz söyleyebilen, hem erkekle eşit olan, hem de eşit olurken farklılığını da devam ettirebilen bir söylemin geçerliliği devam ederken, 2000'lere baktığımızda bunun çok daha karmaşık bir sorun haline geldiğini görüyoruz. Bütün bu tartışmalara gerekçe olan yaklaşımlara, algı biçimlerine, ideolojilerin etkisine, kadınlık deneyimlerini merkeze alarak yazmayı sürdürenlere rağmen bir oto-sansürün, daha yazmadan kendini denetlemenin kadın edebiyatçılarda önemli bir mesele olduğu söylenebilir.

Başlangıçta, edebiyatta genellikle bir misyon gibi algıladıkları feminist düşünce Türk kadın yazarlarının 20.yüzyılın ortalarından bu yana gittikçe artarak sayıca ve nitelik yönünden seslerini daha belirgin bir şekilde duyurmasıyla kendi içinde belli bir değişim göstermiştir. Öğrenim hakkını kazanma, kafa gücünü, ekonomik bağımsızlığını elde etme mücadelesi aynı zamanda kadının kadınlık yeteneğini de kaybetmeme, meslek sahibi olmanın yanı sıra anne ve eş olma şansının da toplum ve devlet tarafından desteklenmesini isteme yolunda ilerlemiştir. Bütün bu oluşum ve yapılanmalarda kullanılan dil ve gerçeklik de; biyolojik kimlik/anatomik cinsiyet ve psikolojik kimlik/sosyal-cinsel tür arasında kendi olma mücadelesinin yansıması biçiminde yer bulacaktır. Birçok yazardan kimi alışılmış kadın kimliği dışında kadın olmanın anlamını, kimisi gerçek kadın kimliğini sorgulayan, arayan, acı çeken kadını yazarken “feminen” söylem, bir kısmı da “feminist” söylem içinden kalem ürünleri ortaya koymuşlardır.

Dolayısıyla kadınların kimlik mücadeleleri, süreç içinde hayatın içindeki kadın olma durumu ile kesişerek ortaya çıkmaya başlamıştır. Bu anlamda altını çizebileceğimiz bir diğer husus 1980'lerden sonra kendisine geniş bir yer açan İslami kesimde de ağırlıklı bir kadın yazar olgusunun yer aldığıdır. Mesela, İslami edebiyat açısından bakıldığında yaygın olarak erkeklerin yazdığı, kötü yola düşmüş çoğunlukla kadınların bir şekilde doğru yolu bulmasını, hidayete ermesini anlatan metinlerle ortaya konan klişeleşmiş bir yaklaşımdan farklı olarak 1980 sonrasında Şule Yüksel Şenler'le başlayan roman ve özellikle de hikaye türü anlatılarda bireysel sesler olarak öne çıkan isim kadrosu içinde Cihan Aktaş, Nazan Bekiroğlu, Fatma K. Barbarosoğlu... gibi isimler kadınların edebiyatı bağlamında görünür olmuşlardır. Kadın kalemlerin, erkeklere göre tahkiyedeki artı farklılıkları onlara dini, ahlaki ve millî değerleri işlemede olumlu rol sağlıyor mu, sorusunun cevabı noktasında bunu “amaç” edinilmesi durumu edebiyatla çelişir. Feminizm safında duranlarla birlikte bu tür hareketlere itibar etmeksizin, gelenekle de sağlam bağlar kurarak yerli öykücülüğü önemli yerlere taşıyan kimi kadın öykücülerimize tahkiye eylem ve sonuçlarıyla edebi planda daha yakından bakıldığında yakın dönemden Ayfer Tunç, Fatma K. Barbarosoğlu ve Nazan Bekiroğlu gibi bazı isimleri örneklemek mümkün...

Roman türüne gelince; her romanın gerçekliği kendi içinden, yazarın sanatından ve okuyucununun algı dünyasından hareket ederek şekillenen bir yapıdır ve esas olan yazarın okuyucuya sunduğu metindir. Bu metnin üretimi yazarın özelliği ile doğrudan ilişkili olup

bu bakış açısı her türlü toplumsal olaya, kültürel değişime, psikolojik etkileşime, aileye, çevreye vb. bağlı olarak şekillenir. Kurmaca (roman, hikaye) öznel olduğu için yazarın eğitim durumu, cinsiyeti, yaşı, ırkı, ideolojisi, kültürü, geçmiş deneyimleri üretimine farkında olarak ya da olmayarak etki eder. Yazarın içinde bulunduğu zaman dilimi ve toplumsal-tarihsel bağlam da metinlerin üretim sürecinde rol oynamaktadır.

Dil, söylem, kadın, edebiyat...⁵ Bütün bunların değerlendirilmesi için de diyebiliriz ki; Doğa ile savaşımında korku, engel ve baskılarla karşılaşan insan, önce toplumsallığı ve dili keşfetmiş sonra da çeşitli araç gereçlerle hayatını kolaylaştırmanın yollarını aramıştır. Yaşamını kolaylaştırırken tanrıları yaratan insan, aynı zamanda kendisini ve yapıp ettiklerini gelecek zamanlara taşıyacak olan ölümsüzlük arayışına girmiş ve bunu "sanat"la taçlandırmıştır. Bu bağlamda "bir söz sanatı" olarak "edebiyat" da doğmuş ve çeşitli ölçeklerde gelişmeye başlamıştır. İnsanın kendini ifade etme biçimlerinden biri olan yazma eylemi, dünyayı nasıl kavradığının, hayatı ve insanları algılayış biçiminin de bir aynasıdır. Birçok sanat dalında olduğu gibi yazmayı iş edinenler bu aynadan hem kendilerini hem de içinde yaşadıkları toplumu göstermeye çalışırlar.

İnsanlığın iki cinsinden biri ve yarısı olan kadın, ilkel toplulukların ana-erkek düzenlerinde baskın bir olgu ve varlık olarak mevcut sözel kültürü taşıyan unsur iken; hayatın her alanında olduğu gibi edebiyatta da erkek egemenliği bu sürecin doğal sonucu olagelmış, zaman çizgisinde ilerledikçe edebiyatın öznesi erkek, nesnesi ise kadın olmuştur. Ancak kadının varlık bilinci, farkındalığı ve savaşımı özellikle geçtiğimiz yüzyılda yükselirken, bu yükseliş farklı ivmelerle varlığını, etkisini sürdürmüştür.

Hem "kadın" hem de "edebiyat" kavramlarının "insan" kadar eski olmalarının yanında her ikisinin bir arada kullanıldığını ve kavramlara yüklenen anlamların çeşitliliğine bunları yorumlama farklılıklarını da eklersek; konunun boyutları, zenginliği ve etkileşiminin nereye varacağını kestirmek pek kolay görünmemektedir. Kadınların toplumsal, siyasal yaşamdaki etkilerinin artmasıyla 20. yüzyılda edebiyat alanına girmeye başlayan "kadın edebiyatı" ya da "kadın ve edebiyat" konusu dünyanın birçok ülkesinde olduğu gibi ülkemizde de çok tartışılan ve bir türlü içinden çıkılamayan sorunlardan biri olarak belirmiş, 21. yüzyılda da tartışılan konulardan biri olarak belirtildiği gibi varlığını sürdürüyor olacaktır... İki büyük kavram "kadın"ı ve "edebiyat"ı bir araya getiren ve yaşamın önemli bir gerçekliği olan bu konunun bu belirli genel tanımlamaların dışında ele alınmasıyla tanımlanmaya başlayan "kadın edebiyatı" konusu, dünyada yaşanan politik gerçekler ışığında giderek daha çok tartışılacak bir alan açmıştır. "Kadın ve edebiyat" kavramıyla anlatılmak istenen bir başka boyut ise; kadın edebiyatçıların edebiyata

5 (Bkz.) Nesrin Kula-Demir, Discourse analysis of two magazines intended for young girls/ Genç kız dergilerinin söylemsel çözümlemesi: iktidar, ideoloji ve kimlik. http://findarticles.com/p/articles/mi_hb1390/is_1-2_5/ai_n29153749/

kattıklarının, edebiyattaki durumlarının ele alınması ya da kadınların edebiyatta nasıl yer aldığına incelenmesidir. Çünkü; kadın-edebiyat ilişkisi söylem bağlamında edebiyat sadece kültürün bir yansıması olarak değil, aynı zamanda kültürü oluşturan söylemsel bir uygulama olarak görmesinde aranmalıdır.

Kadın edebiyatı yalnızca kadınlar okusun diye yaratılmaz; kadın yazar yaratma enerjisini kadınlık bilincinde bulduğu için bir zorunluluk olarak doğar. Edebiyatı, cinsiyet ayrımcılığı konusundan uzaklaştırmak gerekir. İnsanlığın genel ürünü olan edebiyat da edebiyatçı da ele alınırken ölçüt olarak cinselliğin kabullenilmesi hatta öne çıkarılması kadın cinsini aşağılayan bir yaklaşımdır. Kadınlara seslenen, onların okuyacağı, okuyucusu kadın olan edebiyata; "kadın edebiyatı" demek insanlığın büyük birikimi olan edebiyatın anlamını daraltmak demektir. Erkekler kadar kadınların yaşadıkları da, edebiyatın işlenmeyi bekleyen malzemesidir ve asıl önemli olan, insanlığın ortak birikimini edebiyata katabilmektir. Bütün bunlarla birlikte "kadın edebiyatı" kavramının, kadının kendisini var etmesinin göstergesi olarak yüceltme kaygısı taşıdığı gözden uzak tutulmamalıdır. İnsanlığın diğer yarısı olan bir cinsin edebiyattan dışlanmasına karşı, bir tepki olarak bu adlandırmanın olumlu bir anlam içerdiği ve bir tanımlama getirdiğini de göz önünde bulundurmak gerekir.

Türk edebiyatında; kadın edebiyatını ve kadınların edebiyatını -konunun çevresinde dönen tüm çelişkili tartışmalarla birlikte- öne çıkartan yalnızca kadın yazarların çabaları değildir. 20. yüzyılda kadın hayatlarının geçirdiği somut aşamalar ve kadınlığın toplumsal imgesindeki farklılaşmalar, üretilen yeni mitler, beklentilerin ve mitlerin gerçeklerle çatışmaları, bu karşıtlıkların cinsler arası ilişkileri nasıl etkilediği, inanç sistemleri, kamusal alan ve sosyal etkileşim içinde özellikle yüzyılın ikinci yarısında erkeklerin yarattığı edebiyatta yeterli karşılığını bulamamıştır. Kadın edebiyatını ve kadınların edebiyatını önemli kılan biraz da bu eksikliklerdir.

Kişisel bir cesarettir yazmak ve kadın duyarlılığında daha yoğundur.

Kadın duyarlığı ile erkek duyarlığı elbette çok farklıdır ve hiç şüphesiz bir temayı sadece yazarın cinsiyeti belirlemez. Kadın olsun, erkek olsun şair, yazar, sanatçı temaya bir şekilde eklemenecek, dilini kuracak ve kendini üretime katacaktır.

Kadın hayata katıldığı yerdeki zorluğu sanatta, özde edebiyatta da yaşar. Her şeye rağmen, yine de ata-erkil bir dil içinde bir nevi hapsolan kadınlar için sözü edilen ata-erkil dil düzeninin değiştirme sürecinde edebiyat/yazın en yetkin araçtır. Feminist bir yazın anlayışı da, edebiyatın içerdiği çeşitli ataerkil tuzaklar karşısında yeni bakış açıları kazandırmayı amaç edinmektedir. Dolayısıyla, eşitlikçi düşünceyle kadın hareketlerinin başlangıcına ilham veren 18. yüzyıldan itibaren kadının erkeğin karşı kutba yerleştiği "öteki" olarak nitelendirilmesini irdeleyen, sorgulayan ve farklı bakış açıları ortaya koyan bir eleştiri olarak, edebiyat eleştirisine asıl katkısı edebiyat eleştirmenlerini "kadın imajı,

kadınlık ve erkeklik kurguları" üzerine düşünmeye, bu konuya farklı pencerelerden bakmaya zorlamak olmasında aranmalıdır. Bu bağlamda örneklersek; kadının kendi içine baktığı "kadın edebiyatı" nı ele alan Jale Parla, Peride Celal'in 1954-1990 arasında yayımlanmış psikolojik üçlemesinin (*Üç Kadının Romanı, Üç Yirmidört Saat, Kurtlar*) özellikle üçüncüsünü kadın hallerini, "kadın ruhu"nu deşmeye dönük öncü bir cesaret denemesi olarak konumlandırır. Parla, "kurt" ve "hastalık" metonimleri üzerinden ve her kuramsal mukayese fırsatını kullanarak *Kurtlar* romanının gerçekten zenginleştirici bir okumasını yaparken, hem anlatı yapısını kadınlık üzerine kuran, hem de kahramanları hep kadınlar olan yönüyle, çift sesli kadın edebiyatının bir prtotipine işaret eder. Dolayısıyla, hem çevrelerinde, dış gerçeklikte, hem hayallerinde ve iç dünyalarında yaşayan kadınların iç seslerinde, hatta beden dillerinde bambaşka metinler, hayaller, olasılıklar, korkular, içsel gerçeklikler, öğrenilen kadınlık bilgisi vardır. Kadının, dili konuşurken aslında dil tarafından konuşulduğunu, ürettiği anlamların çoğunun kendi eserleri olmayıp bilinçdışı olarak dilde aktarılan koşullar altında gerçekleştiğini de bu iç sesler gösterdiği vurgusu dikkat çekicidir.

"Kadın olmakla sözcükler arasında, yaklaştıkça uzaklaşan bir yükselti gibi uzak bakışa derli toplu, açık seçik ve somut görünen, yakınlaşınca, hele içine girince sis gibi dağılan ve ele gelmeyen bir ilişki var." gibi söylemlerde olduğu gibi kadın olmanın yeterli, kadınlığın her şeye bedel sayıldığı marjinal kabullerin dışında kadın ve edebiyat ilişkisinde, Türk edebiyatına son 60 yılı ve özellikle de 1980 sonrası 30 yıllık evresinde kadın yazarların öz, içerik ve biçim açısından son derece önemli bir ivme kattığını, nicelik ve niteliğin kat sayısını artırdığını söylemek yerinde olacaktır. Bu anlamda edebiyatın toplumsal cinsiyetteki bazı eşitsizliklerin yansımaları bulduğu ve görünür kılındığı bir alan olduğu kadar, aynı zamanda edebiyatın bunların dışındaki yorumların olduğunu gösteren bir alan oluşturan varlığı önemlidir.

İki tam gün işini bir arada yapmaya çalışan kadın yazarların işi gerçekten zor ama bu zorluk, yazarlar tarafından çoktan aşılmaya başlandı. Onların yazın dünyasına girmesiyle suskun, kapalı, ezik kadının kimliği değişiyor. Son dönem edebiyatımızdaki kadın artık Halide Edip'in kadınlığını bastran, tayyörüyle eğitim ordusunun başına geçen ideallerin kadını olmanın dışında kendi kimliğine her yönüyle sahip çıkmayı istiyor. Sadece kutsal ana, sadık eş, eğitim öncüsü, düşlerdeki sevgili olmak istemiyor ve yüzyıllardır erkekçe tanımlanmış bir dünyayı yeniden tanımlamaya ve yorumlamaya girişiyor. Dünyaya, tarihe, doğaya kadın gözüyle bakmayı keşfediyor. Hayata yeniden biçim vermek, var olmak isterken dilini yeniden kuruyor ve bunun için öykü anlatıyor; bir anlamda Binbir Gece Masalları'nın benzersiz anlatıcısı Şehrazat gibi hayatta kalmak, varlığını kanıtlamak için yazıyor... Bir başka ifadeyle; erkek için edebiyat/yazın bir iktidar sorunuysa, kadın için ölüm-kalım sorunu olarak gerçekliğini kurmaya çalışıyor, diyebiliriz. Psikolojik, sosyoloji faktörlere baktığımızda sözel kültürde yer alan kadının yazılı kültürde çok ne

ve bunun görsel kültüre de iyi bir biçimde aktarılamadığını görürüz. Kadın konusunda araştırmalar olmasına rağmen kadına dair bilgimiz az ve ayrıca, kültürel kodlar içindeki kadının tam olarak çözülebildiği söylenemez... Tezer Özlü'nün lirik ve marazi kadınları, Suat Derviş'in vesikalı yarimleri, Sevim Burak'ın gururlu kadınları, Fûruzan'ın yoksul anneleri ve kızları, Nazlı Eray'ın orfeleri, Ayla Kutlu'nun kaçak göçmen kuşları, Perihan Mağden'in annesine küsmekle meşgul genç kızları, Sevgi Soysal'ın Tante Rosa'sı, Cihan Aktaş'ın 'ağzı var dili yok Şehrazat'ları... bu kodların sadece bir bölümünü oluşturuyor.

Kadın yazarların edebiyata girişi, kadınları düşsel bir yaratık olmaktan kurtarıp yere indirmiştir. Sessiz olmaları öğütlenen, yüzyıllardır kendilerini ifade etme yolları daraltılan, günümüzde bile tıkalı kalan kadınlar yazarak kendilerine bir ifade yolu bulmakla kalmadılar, yeni bir kimlik edindiler.

Edebiyat ait olduğu çağın dilinden ve gerçekliğinden beslenir. Kadınların dışa vurduğu dil, bugün mağdurun dilidir. O yüzden hikaye ve romanlardaki kadın kahramanların kaderi, sokaktaki kadınların kaderinden bağımsız bir yol izlemez... Nitekim, edebiyat hayatın bir izdüşümüdür. Nabokov'un dediği gibi; *"romanda asıl hadise kahramanlar arasında değil, romanı yazanla okuyan arasında geçiyor."*

Kadın yazarlar, kadın sorunlarını, kadın-erkek eşitliğini, kadın bakış açısını Türkiye'nin gündemine sokması bakımından başarılı sayılmasına rağmen bir kimlik kaynağı oluşturma konusunda aynı derecede sayılmıyor. Bütün bunlara rağmen toplumda kadının içinde bulunduğu sorunları geniş perspektiften ele almış, modernizmin yıkıcılığının farkında ve onunla yüzleşmeyi göze alan yazarlar, kapitalizmin sinsi tuzaklarının aileyi nasıl etkittiğini geniş açıdan işleyerek modern bireyin içine düştüğü ölümcül yalnızlığı gözler önüne sermişlerdir. Sürekli tüketen, taklit eden, sömürülen, yönlendirilen kitlelerin nasıl kendi varlıklarının farkına varmaları gerektiği; dine, aileye, geleneğe sırt dönmeyen, kaosun, cilalı hayat tarzının, değersizleştirilmenin konu olarak ele alınması edebiyatın gündeminde de yerini almış durumda. Ancak yine, de tüm dünya genelinde hüküm süren ata-erki anlayış, kadının edebiyatta olduğu kadar popüler kültürde, hatta haberlerdeki yer alış biçimleriyle veya kadınların temsillerine ayrılan kısıtlamalarla pekiştirilmeye ve yeniden üretilmeye devam ediyor. Erkek hegemonyasının yeniden inşasına hizmet eden bu anlayış ve yaklaşım gerçeğin işleniş biçimiyle doğru orantılı olarak yönünü korumaya devam ediyor.

Günümüzde kadın edebiyatçılar, kadının yaşadığı baskıdan mekansızlığa; modernleşmeden fanatizme uzanan geniş bir açıdan bireysel, sosyal ve evrensel konuları eserlerinde işlerken, çeşitli sosyal kesim ve inanç mensuplarından kadınların var oluş mücadelesiyle birlikte ait olduğu çevrenin çarpık düşünceleri ile yüzleşme durumunu da sergilemektedirler... Kadın duyarlılığını farklılaştıracak, derinleştirecek bir akla ve bilince ulaşmak; kadının sınırlarının, bir anlamda da sınırsızlığının farkına varması ile mümkündür.

kadınlık ve erkeklik kurguları" üzerine düşünmeye, bu konuya farklı pencerelerden bakmaya zorlamak olmasında aranmalıdır. Bu bağlamda örneklersek; kadının kendi içine baktığı "kadın edebiyatı" nı ele alan Jale Parla, Peride Celal'in 1954-1990 arasında yayımlanmış psikolojik üçlemesinin (*Üç Kadının Romanı, Üç Yirmidört Saat, Kurtlar*) özellikle üçüncüsünü kadın hallerini, "kadın ruhu"nu deşmeye dönük öncü bir cesaret denemesi olarak konumlandırır. Parla, "kurt" ve "hastalık" metonimileri üzerinden ve her kuramsal mukayese fırsatını kullanarak *Kurtlar* romanının gerçekten zenginleştirici bir okumasını yaparken, hem anlatı yapısını kadınlık üzerine kuran, hem de kahramanları hep kadınlar olan yönüyle, çift sesli kadın edebiyatının bir prototipine işaret eder. Dolayısıyla, hem çevrelerinde, dış gerçeklikte, hem hayallerinde ve iç dünyalarında yaşayan kadınların iç seslerinde, hatta beden dillerinde bambaşka metinler, hayaller, olasılıklar, korkular, içsel gerçeklikler, öğrenilen kadınlık bilgisi vardır. Kadının, dili konuşurken aslında dil tarafından konuşulduğunu, ürettiği anlamların çoğunun kendi eserleri olmayıp bilinçdışı olarak dilde aktarılan koşullar altında gerçekleştirdiğini de bu iç sesler gösterdiği vurgusu dikkat çekicidir.

"Kadın olmakla sözcükler arasında, yaklaştıkça uzaklaşan bir yükselti gibi uzak bakışa derli toplu, açık seçik ve somut görünen, yakınlaşınca, hele içine girince sis gibi dağılan ve ele gelmeyen bir ilişki var." gibi söylemlerde olduğu gibi kadın olmanın yeterli, kadınlığın her şeye bedel sayıldığı marjinal kabullerin dışında kadın ve edebiyat ilişkisinde, Türk edebiyatına son 60 yılı ve özellikle de 1980 sonrası 30 yıllık evresinde kadın yazarların öz, içerik ve biçim açısından son derece önemli bir ivme kattığını, nicelik ve niteliğin kat sayısını artırdığını söylemek yerinde olacaktır. Bu anlamda edebiyatın toplumsal cinsiyetteki bazı eşitsizliklerin yansımaları bulduğu ve görünür kılındığı bir alan olduğu kadar, aynı zamanda edebiyatın bunların dışındaki yorumların olduğunu gösteren bir alan oluşturan varlığı önemlidir.

İki tam gün işini bir arada yapmaya çalışan kadın yazarların işi gerçekten zor ama bu zorluk, yazarlar tarafından çoktan aşılmaya başlandı. Onların yazın dünyasına girmesiyle suskun, kapalı, ezik kadının kimliği değişiyor. Son dönem edebiyatımızdaki kadın artık Halide Edip'in kadınlığını bastıran, tayyörüyle eğitim ordusunun başına geçen ideallerin kadını olmanın dışında kendi kimliğine her yönüyle sahip çıkmayı istiyor. Sadece kutsal ana, sadık eş, eğitim öncüsü, düşlerdeki sevgili olmak istemiyor ve yüzyıllardır erkekçe tanımlanmış bir dünyayı yeniden tanımlamaya ve yorumlamaya girişiyor. Dünyaya, tarihe, doğaya kadın gözüyle bakmayı keşfediyor. Hayata yeniden biçim vermek, var olmak isterken dilini yeniden kuruyor ve bunun için öykü anlatıyor; bir anlamda Binbir Gece Masalları'nın benzersiz anlatıcısı Şehrazat gibi hayatta kalmak, varlığını kanıtlamak için yazıyor... Bir başka ifadeyle; erkek için edebiyat/yazın bir iktidar sorunuysa, kadın için ölüm-kalım sorunu olarak gerçekliğini kurmaya çalışıyor, diyebiliriz. Psikolojik, sosyolojik faktörlere baktığımızda sözel kültürde yer alan kadının yazılı kültürde çok net olmadığını

ve bunun görsel kültüre de iyi bir biçimde aktarlamadığını görürüz. Kadın konusunda araştırmalar olmasına rağmen kadına dair bilgimiz az ve ayrıca, kültürel kodlar içindeki kadının tam olarak çözülebildiği söylenemez... Tezer Özlü'nün lirik ve marazi kadınları, Suat Derviş'in vesikalı yarimleri, Sevim Burak'ın gururlu kadınları, Füzûzan'ın yoksul anneleri ve kızları, Nazlı Eray'ın orfeleri, Ayla Kutlu'nun kaçak göçmen kuşları, Perihan Mağden'in annesine küsmekle meşgul genç kızları, Sevgi Soysal'ın Tante Rosa'sı, Cihan Aktaş'ın 'ağız var dili yok Şehrazat'ları... bu kodların sadece bir bölümünü oluşturuyor.

Kadın yazarların edebiyata girişi, kadınları düşsel bir yaratık olmaktan kurtarıp yere indirmiştir. Sessiz olmaları öğütlenen, yüzyıllardır kendilerini ifade etme yolları daraltılan, günümüzde bile tıkalı kalan kadınlar yazarak kendilerine bir ifade yolu bulmakla kalmadılar, yeni bir kimlik edindiler.

Edebiyat ait olduğu çağın dilinden ve gerçekliğinden beslenir. Kadınların dışa vurduğu dil, bugün mağdurun dilidir. O yüzden hikaye ve romanlardaki kadın kahramanların kaderi, sokaktaki kadınların kaderinden bağımsız bir yol izlemez... Nitekim, edebiyat hayatın bir izdüşümüdür. Nabokov'un dediği gibi; *"romanda asıl hadise kahramanlar arasında değil, romanı yazanla okuyan arasında geçiyor."*

Kadın yazarlar, kadın sorunlarını, kadın-erkek eşitliğini, kadın bakış açısını Türkiye'nin gündemine sokması bakımından başarılı sayılmasına rağmen bir kimlik kaynağı oluşturma konusunda aynı derecede sayılmıyor. Bütün bunlara rağmen toplumda kadının içinde bulunduğu sorunları geniş perspektiften ele almış, modernizmin yıkıcılığının farkında ve onunla yüzleşmeyi göze alan yazarlar, kapitalizmin sinsi tuzaklarının aileyi nasıl yok ettiğini geniş açıdan işleyerek modern bireyin içine düştüğü ölümcül yalnızlığı gözler önüne sermişlerdir. Sürekli tüketen, taklit eden, sömürülen, yönlendirilen kitlelerin nasıl kendi varlıklarının farkına varmaları gerektiği; dine, aileye, geleneğe sırt dönmenin, kaosun, cıralı hayat tarzının, değersizleştirmenin konu olarak ele alınması edebiyatın gündeminde de yerini almış durumda. Ancak yine, de tüm dünya genelinde hüküm süren ata-erki anlayış, kadının edebiyatta olduğu kadar popüler kültürde, hatta haberlerdeki yer alış biçimleriyle veya kadınların temsillerine ayrılan kısıtlamalarla pekiştirilmeye ve yeniden üretilmeye devam ediyor. Erkek hegemonyasının yeniden inşasına hizmet eden bu anlayış ve yaklaşım gerçeğin işleniş biçimiyle doğru orantılı olarak yönünü korumaya devam ediyor.

Günümüzde kadın edebiyatçılar, kadının yaşadığı baskıdan mekansızlığa; modernleşmeden fanatizme uzanan geniş bir açıdan bireysel, sosyal ve evrensel konuları eserlerinde işlerken, çeşitli sosyal kesim ve inanç mensuplarından kadınların var oluş mücadelesiyle birlikte ait olduğu çevrenin çarpık düşünceleri ile yüzleşme durumunu da sergilemekte... Kadın duyarlılığını farklılaştıracak, derinleştirecek bir akla ve bilince ulaşmak; kadının sınırlarının, bir anlamda da sınırsızlığının farkına varması ile mümkündür.

Bütün bu söylemin içinden son söz olarak; "Hayatın şarkısı salt kadın dili ile elbette yaratılabilir ama bu şarkının kadın ve erkeğin ortak diliyle yaratılması bütün insanlığın problemidir" derken, unutmamalı ki "çocuğun, sütün ve dilin üreticisi kadındır".

Oturum Başkanı: Sayın Karaca'ya teşekkür ediyoruz.

Öğleden evvel şahane bir yönetim altında tebliğler dinledik. Bir musiki sanat eseri icrasında saz eserleri soliste ne kadar uyumlu eşlik ederse o solistin eseri o kadar parlak o kadar güzel ortaya çıkar. Bazı şartlarda saz eserlerinin susması solistin tek başına sesini duyurması lazımdır ki ben bu ikinci metodu tercih ediyorum zaman darlığı sebebiyle. Böylece solistlerimiz kendi sesleriyle buyursunlar.

Evet, Dr. Hilal Hanım. 15 dakika efendim.

Buyurun.